

UNIwersytet WarMińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Nauk Ekonomicznych

Studia Podyplomowe

Mechanizmy Funkcjonowania Strefy Euro

Projekt realizowany z Narodowym Bankiem Polskim

w ramach programu edukacji ekonomicznej

VI edycja 2014/2015

Jowita Piworowicz

**Wspólna Polityka Rolna i jej wpływ na rozwój rolnictwa
w Polsce**

Praca końcowa wykonana
pod kierunkiem
dr. Marcina Bogdańskiego

Olsztyn 2015

Spis treści

Streszczenie.....	3
Wstęp.....	4
1. Geneza i cele Wspólnej Polityki Rolnej.....	6
1.1 Geneza Wspólnej Polityki Rolnej.....	6
1.2 Cele i mechanizmy Wspólnej Polityki Rolnej.....	8
1.3 Reforma Wspólnej Polityki Rolnej.....	11
2. Rozwój sektora rolniczego w Polsce w latach 2004-2014.....	13
2.1. Efekty Wspólnej Polityki Rolnej w zakresie rozwoju sektora rolniczego w Polsce.....	13
2.2. Perspektywy rozwoju rolnictwa w Polsce w uwzględnieniu wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.....	20
Podsumowanie	23
Bibliografia.....	25
Spis rysunków.....	26

STRESZCZENIE

Wspólna Polityka Rolna jest historycznie pierwszą spośród wspólnych polityk społeczno-ekonomicznych Wspólnot Europejskich. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat uległa różnorodnym zmianom. Przemiany wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej wymagały szeregu dostosowań w tym obszarze.

Głównym celem pracy jest przeanalizowanie zmian, które zaszły w zakresie szeroko pojętej sytuacji sektora rolniczego w Polsce po wejściu do UE, a co za tym idzie uczestnictwa w Wspólnej Polityce Rolnej.

Praca opisuje genezę Wspólnej Polityki Rolnej oraz realizowane przez nią cele. Opisano reformy jakie zaszły w rolnictwie w Polsce po wejściu do Unii Europejskiej.

W podsumowaniu ujęto perspektywy jakie mogą być zrealizowane w kolejnych latach przy wykorzystaniu środków z budżetu Wspólnej Polityki Rolnej.

WSTĘP

Wspólna Polityka Rolna powstała na mocy Traktatu Rzymskiego z 1957 roku, zaś oficjalnie zaczęła funkcjonować w 1962 roku. Traktat Rzymski wprowadził rolnictwo na tzw. rynek Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Tworzenie różnego rodzaju wspólnych instytucji miało na celu doprowadzenie do równego rozwoju gospodarczego. Jednym z podstawowych elementów tych działań było rolnictwo oraz Wspólna Polityka Rolna¹.

Współczesna Wspólna Polityka Rolna funkcjonująca w Polsce od 10 lat, znacznie różni się od polityki, jaką pamiętają państwa członkowskie o długim stażu we Wspólnocie. Zmiany zaszły na wielu płaszczyznach. Zmienione zostały zewnętrzne uwarunkowania, pojawiła się duża ilość nowych wyzwań ekonomicznych, społecznych czy też środowiskowych. Celem współczesnej WPR nie jest już wyłącznie zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego obywatelom Unii Europejskiej. W dzisiejszym czasach służy w zapewnieniu zrównoważonego rozwoju sektora rolniczego oraz obszarów wiejskich sprzyjając przy tym stabilnemu rozwojowi Europy, szczególnie w kontekście energii, budowy spójności ekonomicznej i terytorialnej.

Wprowadzenie do Polski instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej stworzyło dla sektora rolno – spożywczego i obszarów wiejskich szansę na nową jakość społeczną i gospodarczą. Traktat akcesyjny określił dla państwa polskiego szereg warunków wdrożeniowych Wspólnej Polityki Rolnej, w tym dziesięcioletni okres stopniowego wprowadzania dopłat bezpośrednich, co miało związek ze wsparciem także z budżetu krajowego. Charakterystyczną cechą Wspólnej Polityki Rolnej w Polsce stało się znaczące ukierunkowanie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. Jeszcze przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej polskie rolnictwo zostało zdominowane przez programy dostosowawcze do wymogów rynku europejskiego.

Celem pracy jest analiza zmian jakie zaszły w polskim rolnictwie po wejściu do Unii Europejskiej i włączeniu się do programu Wspólnej Polityki Rolnej. Praca została napisana przy wykorzystaniu następujących metod: metody behawioralnej, poprzez obserwację postępowań ludzi i grupy społecznej rolników na przestrzeni 10 lat (od 2004 roku do 2014 roku), metody historycznej poprzez skupienie się na genezie Wspólnej Polityki Rolnej, metody dedukcji poprzez wyciąganie wniosków ze zmieniającej się sytuacji polskiego rolnictwa, metody statystycznej poprzez gromadzenie, wykorzystywanie badań statystycznych oraz wyciąganie na podstawie tych badań odpowiednich wniosków.

Praca składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy rozdział pracy ma charakter teoretyczny. Została w nim opisana geneza, cele i narzędzia Wspólnej Polityki Rolnej. Szeroko przedstawione

¹Agencja Restrukturyzacji i Rolnictwa. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wspolna-polityka-rolna/czym-jest-wspolna-polityka-rolna.html> (dostęp: 24.04.2015)

zostały związane z nią mechanizmy.

Drugi rozdział ma charakter empiryczny. Skupia się na zmianach, które zaszły zaraz przed akcesją Polski do Unii Europejskiej i tuż po niej. Rozdział szeroko opisuje zmiany, które zaszły w sektorze rolno – spożywczym przy wykorzystaniu bogatego materiału statystycznego.

Uzupełnieniem treści merytorycznych są zawarte w pracy tabele i wykresy.

1. Geneza i cele Wspólnej Polityki Rolnej

Żadna instytucja czy organizacja międzynarodowa nie utworzyła spójnej, opartej na określonych zasadach gospodarczych, społecznych polityki wobec rolnictwa i obszarów wiejskich realizowanych w pozycji ponadnarodowej. Do czasu utworzenia Wspólnej Polityki Rolnej. Do 1993 roku istniały Wspólne Organizacje Rynków jak na przykład: rynek wieprzowiny, wołowiny i cielęciny, jaj i mięsa drobiowego, mleka i przetworów mlecznych, zbóż i przetworów zbożowych, cukru, warzyw i owoców itd., w sumie dziewiętnaście wspólnych organizacji rynków. Warto o tym pamiętać, ponieważ pewne specyficzne cechy w/w rynków oraz szczegółowe rozwiązania w zakresie regulacji i interwencji ze wszystkich wspólnych organizacji w odniesieniu do poszczególnych rynków stanowią składową Wspólnej Polityki Rolnej².

Podstawową przyczyną powstania Wspólnej Polityki Rolnej była chęć włączenia produktów rolnych do swobodnego przepływu towarów, utrzymując jednocześnie interwencjonizm publiczny w sektorze rolnym. Aby to wprowadzić należało zlikwidować krajowe mechanizmy interwencji niezgodne z zasadami swobodnego przepływu i przenieść je na szczebel wspólnotowy³.

1.1 Geneza Wspólnej Polityki Rolnej

Pojęcie „Wspólna Polityka Rolna” niemal automatycznie kojarzone jest z Unią Europejską. Jej podstawy zostały określone w traktacie rzymskim z 1957 roku.

Wspólna Polityka Rolna powstała na mocy w/w traktatu z 1957 roku, jednak zaczęła oficjalnie funkcjonować od roku 1962. Rozwijała się stopniowo, składając się z różnych zasad i regulacji, które obowiązują w działalności rolniczej Unii Europejskiej. WPR zmienia się nieustannie od 50 lat.

W Europie nadal w pamięci pozostawał okres braku żywności spowodowany II Wojną Światową. Każdy kraj rozwijał własną politykę rolną, decydując co będzie produkowane, kontrolując rynki danych produktów rolnych, ustalając ceny oraz określając strukturę gospodarstw rolnych.. Wtedy sprawą oczywistą stało się, że jeśli w Europie ma funkcjonować i rozwijać się sektor rolny, potrzebne jest utworzenie jednolitej, spójnej działalności ukierunkowanej na sektor rolny.

Na Wspólną Politykę Rolną składają się podmioty sprawcze, które tworzą tę politykę

²Agencja restrukturyzacji i Rolnictwa. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wspolna-polityka-rolna/czym-jest-wspolna-polityka-rolna.html> (dostęp: 25.04.2015)

³Parlament Europejski, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_5.2.1.pdf (dostęp: 25.04.2015)

poprzez odpowiednie instrumenty prawne. Przez podmioty sprawcze należy rozumieć organy i instytucje Unii Europejskiej i Wspólnoty oraz organy i instytucje państw członkowskich. Z drugiej strony- stoją adresaci tej polityki, czyli beneficjenci. Beneficjenci to podmioty zajmujące się gospodarką rolną, przede wszystkim są to rolnicy i ich wielopokoleniowe rodziny oraz podmioty związane z funkcjonowaniem obszarów wiejskich, a więc samorząd terytorialny, organizacje społeczne oraz podmioty prywatne, w tym przedsiębiorcy. Pomiedzy podanymi podmiotami istnieje integralny związek, ponieważ beneficjenci uczestniczą poprzez swoich reprezentantów w mechanizmach kształtowania Wspólnej Polityki Rolnej (SZUMSKI, 2007, s. 11).

Po wyniszczających działaniach wojennych w Europie panowała powszechna zgoda na traktowanie rolnictwa jako wyjątkowego działu gospodarki. Wprowadzono wysokie ceny oraz ochronę celną. Poprzez te działania w szybkim czasie doprowadzono do sytuacji, w której Wspólnota osiągnęła samowystarczalność żywnościową, a co za tym idzie pojawił się problem związany z nadprodukcją a konsumenci zaczęli być niezadowoleni z wysokich cen na rynku wewnętrznym. Nadwyżki żywności zaczęto zbywać głównie za pomocą eksportu. Pociągnęło to za sobą wzrost wydatków na eksport, co wywołało niezadowolenie konsumentów, oraz niezadowolenie na forum międzynarodowym. Zarzucano uczestnikom Wspólnej Polityki Rolnej zakłócenie konkurencji na rynku globalnym. Narastające konflikty zostały złagodzone poprzez zwiększenie liczby uczestników Wspólnoty w 1973 roku ⁴.

W początkowym okresie stosowania WPR główne mechanizmy i instrumenty wsparcia finansowego dotyczyły wysokości cen produktów rolnych. Należy zaliczyć do nich dopłaty do produkcji określonych gatunków roślin i zwierząt, ceny gwarantowane na określone produkty rolne, mechanizmy obronne przed importem tańszych zagranicznych produktów oraz subsydiowanie eksportu nadwyżek droższych produktów europejskich na rynki zewnętrzne.

Reformy MC Sharry'ego w miejsce wsparcia finansowego produkcji poszczególnych produktów rolnych wprowadziły również wsparcie, ale producenta rolnego, a następnie wsparcie rozwoju obszarów wiejskich.

Rozpoczęło to proces odchodzenia od bezpośredniej ingerencji Wspólnoty w strukturę produkcji rolnej na korzyść wspierania dochodów rolników, a także infrastruktury środowiska.

Od początku reformy MC Sharry'ego mówi się o dwóch filarach wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich:

1. I filar- to mechanizmy i instrumenty związane z produkcją rolną zarówno roślinną i zwierzęcą. Należą do nich dopłaty bezpośrednie, dopłaty do danych produktów rolnych, dopłaty do składowania wybranych produktów, dopłaty do bezpłatnej dystrybucji oraz mechanizmy i

⁴Agencja Restrukturyzacji i Rolnictwa. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wspolna-polityka-rolna/czym-jest-wspolna-polityka-rolna.html> (dostęp: 25.04.2015)

instrumenty związane z szeroko pojętym handlem zagranicznymi produktami rolnymi.

2. II filar – są to środki towarzyszące oraz instrumenty polityki strukturalnej. Należą do nich dopłaty do obszarów o niewykorzystanych warunkach gospodarowania, wsparcie procesu przejmowania gospodarstw przez młodych rolników co umożliwia przejście starszym rolnikom przejście na renty strukturalne, programy rolno- środowiskowe, wyłączenie gruntów rolnych spod użytkowania rolnego na cele

Koszty wdrażania Wspólnej Polityki Rolnej a w latach 2000-2008 były finansowane z Europejskiego Funduszu Gwarancji i Orientacji Rolnej Natomiast w latach 2007-2015 były finansowane z dwóch funduszy: Europejskiego Funduszu Gwarancji Rolnej oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

1.2. Cele i mechanizmy Wspólnej Polityki Rolnej

Zgodnie z artykułem 39 Traktatu Rzymskiego z 1957 roku główne cele Wspólnej Polityki Rolnej to (*Traktat Rzymski, 1957*):

- zwiększenie produktywności;
- zapewnienie bezpieczeństwa dostaw żywności po przystępnych dla konsumentów cenach;
- stabilizowanie rynków;
- zagwarantowanie godziwego poziomu życia społeczności rolniczej

Realizacja w/w celów została oparta na zasadach tj.: ujednoczenie rynku, preferencję wspólnotową oraz solidarność finansową.

Przez zasadę jedności rynku należy rozumieć wspólny rynek produktów rolnych czyli ich swobodny przepływ między krajami dzięki likwidacji ceł i ograniczeń ilościowych; wprowadzeniu wspólnych cen i ujednoczeniu reguł konkurencji; ujednoczeniu przepisów sanitarnych; stabilne kursy walutowe oraz jednolitej polityce handlowej wobec państw trzecich (REMBISZ 2004, s. 7).

Zasada preferencji Wspólnoty mówi o stworzeniu warunków zapewniających pierwszeństwo zbytu dla własnych produktów rolnych poprzez wysokie cła, zmienne opłaty wyrównawcze oraz licencjonowanie przywozu (REMBISZ 2004, s.7).

Ostatnia zasada solidarności finansowej mówi o wspólnym finansowaniu Wspólnej Polityki Rolnej za pośrednictwem Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji oraz Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich (*Mechanizmy funkcjonowania strefy euro, 2014, s. 16-17*)

Cele Wspólnej Polityki Rolnej nie zmieniły się diametralnie od chwili podpisania Traktatu Rzymskiego. Stało się tak za sprawą ich prawidłowego sformułowania o szerokim zakresie, które daje się dopasować do licznych reform. Warto też zaznaczyć, że nie wszystkie cele muszą zostać zrealizowane w całości i jednocześnie.

Wiele postanowień traktatu przewiduje dodatkowe cele mające zastosowanie do wszystkich działań i dziedzin polityki. Wymienione zostały m.in.: wspieranie wysokiego poziomu zatrudnienia, ochrona środowiska, ochrona zdrowia publicznego, ochrona konsumentów, oraz spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna⁵.

Cele i zasady Wspólnej Polityki Rolnej kształtowane są na poziomie ponadnarodowym. Jednak ten fakt nie zwalnia państw członkowskich z obowiązku prowadzenia własnej polityki wobec rolnictwa i obszarów wiejskich. W tym zakresie podmiotami kształtującymi Wspólną Politykę Rolną są Rada Europejska oraz Komisja Europejska. Poprzez udział przedstawicieli państw członkowskich w w/w podmiotach, beneficjenci uczestniczą w jej kształtowaniu. Przyjmowane rozwiązania są wynikiem kompromisu państw członkowskich. Każde z nich odpowiada za implementację zasad Wspólnej Polityki Rolnej na swoim terytorium, poprzez Wspólnotowe oraz własne instrumenty prawne. W celu wykorzystywania środków finansowych dostępnych z budżetu Wspólnej Polityki Rolnej państwo musi utworzyć Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli oraz powołać niezbędne instytucje, w tym autoryzowaną agencję płatniczą. Ma prawo uzupełnić politykę o własne instrumenty wsparcia, finansowane ze swojego budżetu państwowego, jednak nie mogą być one sprzeczne z celami i zasadami WPR oraz innymi zasadami wspólnotowymi (REMBISZ 2004, s. 7-14).

Relacje pomiędzy adresatami Wspólnej Polityki Rolnej czyli jej beneficjentami, a podmiotami sprawczymi, są podobne, jak relacje pomiędzy państwem członkowskim a Wspólnotą. Występują w formie aktywnej- mają możliwość poprzez instytucje przedstawicielskie współuczestniczyć w kształtowaniu mechanizmów i instrumentów WPR. Natomiast jako beneficjenci- mają obowiązek podporządkowania się ogólnie przyjętym zasadom (SZUMSKI 2007, s.11-18).

Istnieje wiele definicji Wspólnej Polityki Rolnej. Według jednej z nich :
„Wspólna Polityka Rolna to ogół działań podejmowanych przez organy i instytucje Unii Europejskiej oraz państw członkowskich z wykorzystaniem zespołu prawnych instrumentów o charakterze ponadnarodowym i narodowym, określonych w prawie pierwotnym i wtórnym Unii Europejskiej, które mają zapewnić rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich zgodnie z europejskim modelem rolnictwa.”

⁵Agencja Restrukturyzacji i Rolnictwa. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wspolna-polityka-rolna/czym-jest-wspolna-polityka-rolna.html> (dostęp: 24.04.2015)

Warto też wyjaśnić jeszcze dwa pojęcia, a mianowicie (SZUMSKI 2007, s.17):

- Produkty rolne – produkty ziemi, hodowli i rybołówstwa oraz pozostające z nimi w bezpośrednim związku wyroby wstępnie przetworzone;
- Wspólny rynek rolny – termin obejmujący rolnictwo i handel produktami rolnymi.

Pisząc o Wspólnym rynku rolnym warto wspomnieć, że funkcjonuje on w oparciu o następujące zasady (REMBISZ 2004, s. 7):

1. zasada jednolitości- równe traktowanie towarów pochodzących ze wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej, a w szczególności swobodny przepływ towarów i jednolite zasady regulacji rynku rolnego;
2. zasada wspólnej polityki zagranicznej w handlu produktami rolnymi przy jednoczesnym preferowaniu produktów własnych, wewnątrz unijnych oraz wspólne reguły handlu z krajami trzecimi;
3. zasada stosowania jednolitych mechanizmów interwencyjnych przy przyznawaniu kompetencji w tym zakresie organom Unii Europejskiej, jednakowe ceny skupu interwencyjnego dla odpowiednich produktów;
4. zasada solidarnego współdziałania wszystkich państw członkowskich w finansowaniu Wspólnej Polityki Rolnej, bez względu na terytorialny i rzeczowy aspekt wykorzystania środków
5. zasada współodpowiedzialności producentów, czyli po przekroczeniu maksymalnych progów lub limitów produkcyjnych, wynikające z tego skutki w postaci spadku cen obciążają producentów.

Mechanizmy Wspólnej Polityki Rolnej w odniesieniu do rynku rolnego administrowane są w Polsce przez Agencję Rynku Rolnego. Realizowane są dodatkowo, poza dopłatami bezpośrednimi powierzchniowymi. Dopłaty te są transferami środków z budżetu unijnego i krajowego zwiększającymi bezpośrednio dochody rolników. Ich realizacją zajmuje się Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (GUBA, PISKORZ, 2002, s. 19-31).

Mechanizmy administrowane przez Agencję Rynku Rolnego obejmują takie grupy jak (REMBISZ 2004, S. 11-14):

- mechanizmy handlu zagranicznego- celem jest stabilizacja rynku wewnętrznego, w aspekcie ochrony dochodów rolników. Mechanizmy te polegają na monitorowaniu wielkości przywozu i wywozu tych produktów z Unii.
- mechanizmy interwencji rynkowej-realizowany przez ARR interwencyjny zakup i sprzedaż: zbóż, masła, odtłuszczonego mleka w proszku, wołowiny, cukru, oraz dopłaty do zakupu masła przez instytucje o charakterze niedochodowym.
- mechanizmy dopłat do prywatnego przechowywania- celem jest utrzymanie równowagi

rynkowej na rynkach objętych mechanizmem interwencji rynkowej. Nadzorowany jest proces autoryzacji produktów biorących udział w tym mechanizmie, przygotowuje i realizuje umowy, prowadzi rozliczenia;

– mechanizmy dopłat do przetwórstwa- mają na celu zwiększenie rynku zbytu oraz zagospodarowanie nadwyżek produkcyjnych produktów. Do dopłat tych zaliczamy:

1. dopłata do skrobi na cele niespożywcze
 2. dopłata do cukru wykorzystywanego w przemyśle chemicznym
 3. dopłata do masła
 4. dopłata do masła skondensowanego wykorzystywanego w bezpośredniej konsumpcji
 5. dopłata do odtłuszczonego mleka w proszku do produkcji pasz
 6. dopłata do odtłuszczonego mleka do produkcji kazeiny i kazeinianów
 7. dopłata do słomy lnianej i konopnej uprawianej na włókna”
- pozostałe mechanizmy jak kwotowanie, dopłaty do spożycia.

1.3. Reforma Wspólnej Polityki Rolnej

W ramach Agendy 2000 stanowiącej zestaw reform modernizujących i przygotowujących Unię do dużego rozszerzenia o kraje Europy Środkowo-Wschodniej dokonano przeformułowania celów Wspólnej Polityki Rolnej (DOMAGAŁA 2008, s. 69).

Reforma Wspólnej Polityki Rolnej realizowana jest na podstawie fundamentalnej zasady oddzielenia wysokości dopłat i poziomu wsparcia pojedynczego rolnika od wielkości produkcji, liczby posiadanych zwierząt czy powierzchni konkretnej uprawy. Związane to jest z odejściem od wspierania produkcji na rzecz wsparcia rolnika. Podobnie, jak wsparcie przedsiębiorców w zakresie modernizacji i wprowadzania nowych technologii uzupełnia jedynie ich własne zaangażowanie i inicjatywę.

Pozostałe zasady kierunku reformy Wspólnej Polityki Rolnej to (REMBISZ 2004, s. 9):

- wprowadzenie warunkowego charakteru dopłat bezpośrednich, czyli uzależnienie ich od zachowania przez rolnika zasad dotyczących środowiska, standardów zdrowotnych i bezpieczeństwa żywności, dobrostanu zwierząt oraz ogólnie dobrych praktyk rolniczych;
- zmniejszenie dopłat bezpośrednich do gospodarstw większych i przeznaczenie zaoszczędzonych w ten sposób środków finansowych na rozwój wsi, nie będzie to dotyczyło krajów nowo przyjętych aż do czasu wyrównania poziomu dopłat;
- wzmocnienie polityki rozwoju wsi poprzez wprowadzenie nowych instrumentów wsparcia ukierunkowanych na zwiększenie wielofunkcyjnej roli środowiska wiejskiego, jakościową i rynkową orientację rolnictwa, wzmocnienie systemu doradztwa rolniczego;

- zmiana polityki sektorowej Wspólnej Polityki Rolnej poprzez odejście od obowiązujących obecnie rozwiązań i limitów szczegółowych regulacji;
- wprowadzenie mechanizmów dyscypliny finansowej do budżetu WPR.

2. Rozwój sektora rolniczego w Polsce w latach 2004-2014

Akcesja do Unii Europejskiej, a co za tym idzie wprowadzenie Wspólnej Polityki Rolnej, polityki przemysłowej i handlowej, stworzyło dla obszarów wiejskich i sektora spożywczo-rolnego nową jakość gospodarczą i społeczną. Aktualnie stosowane instrumenty wsparcia rolnictwa zostały dostosowane do zasad funkcjonowania na jednolitym, wspólnym rynku.

Jeszcze przed przystąpieniem państwa polskiego do Unii Europejskiej, polskie rolnictwo zostało zdominowane przez różnego rodzaju programy i procesy dostosowawcze do wymogów wspólnego rynku. Najbardziej skomplikowanym oraz kosztownym procesem było dostosowanie warunków produkcji i przetwórstwa produktów pochodzenia zwierzęcego (mleczarstwo, przetwórstwo mięsne) (*Polski sektor rolno-żywnościowy i obszary wiejskie po 10 latach członkostwa w UE-przeгляд najważniejszych zmian, 2014*).

Bardzo dobre wykorzystywanie środków z funduszy przedakcesyjnych, uruchomiło w Polsce proces powstawania sieci instytucji, których głównym zadaniem było zarządzanie środkami unijnymi. Dzięki temu transfer funduszy ze środków unijnych został usprawniony (*Polski sektor rolno-żywnościowy i obszary wiejskie po 10 latach członkostwa w UE-przeгляд najważniejszych zmian, 2014*).

2.1. Efekty Wspólnej Polityki Rolnej w zakresie rozwoju sektora rolniczego w Polsce

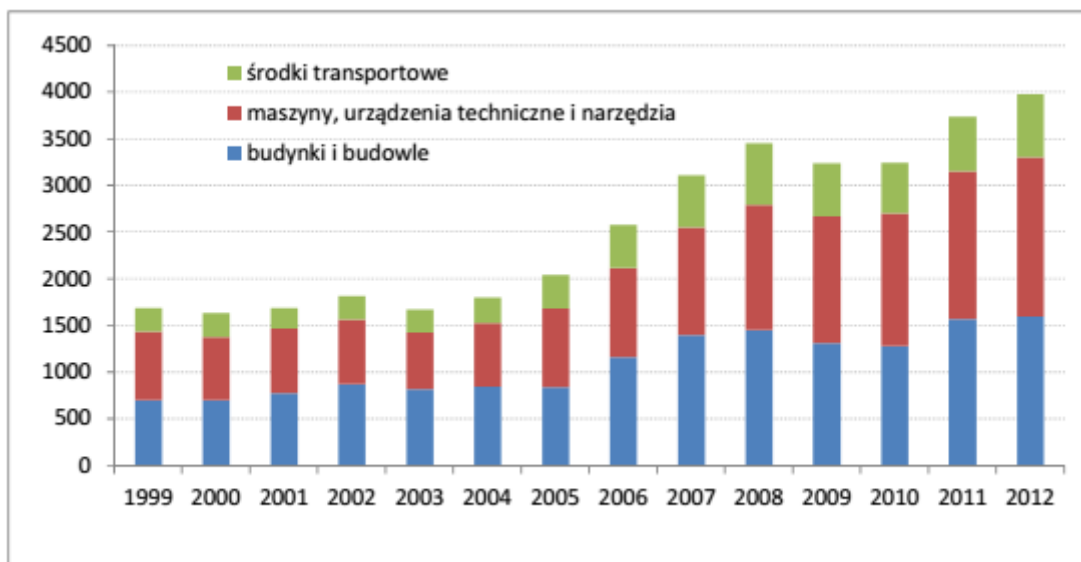
Bilans Polski jako członka w Unii Europejskiej w sektorze rolno-spożywczym jest zdecydowanie dodatni. Pomimo wielu minusów, skutków ubocznych niekorzystnych dla producentów tj.: zwiększenie barier podczas wejścia na rynek, ograniczenia eksportu i produkcji, lub wzrost kosztów administrowania systemami zarządzania i kontroli.

Przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej często pojawiały się niepocholebne opinie, że polskie rolnictwo nie będzie w stanie sprostać presji konkurencyjności. Jednak ku zdziwieniu wielu osób polskie rolnictwo wniosło duży potencjał do Unii Europejskiej, który ujawnił silną pozycję Polski na rynku europejskim. Dzięki akcesji do Unii Europejskiej, polscy rolnicy zaczęli być doceniani, a co za tym idzie zaczęli uzyskiwać wyższe ceny za swoje produkty. Ta sytuacja w połączeniu z dopłatami bezpośrednimi dały prawie dwukrotny wzrost dochodów rolników w stosunku do roku 2003 roku. Od 2003 roku realna wartość produkcji rolnej wzrosła o prawie 50%. Jest to wynikiem większego wolumenu produkcji oraz uzyskiwania przez rolników wyższych cen.

Ceny produkcji rolnej wzrosły od 2003 roku o 49,3 %, ale jeszcze szybciej rosły ceny środków produkcji. Poprawa sytuacji finansowej rolników zachęcała dostawców środków produkcji do podwyższenia cen. Dzięki wyższym cenom rolnicy w Polsce zaczęli osiągać zdecydowanie wyższe dochody, ale również zwiększyły się koszty produkcji. (*Polski sektor rolno-żywnościowy i obszary wiejskie po 10 latach członkostwa w UE-przeгляд najważniejszych zmian, 2014*)

Udział Polski w europejskim ale i światowym rynku rolnym w głównej mierze decydują duże i średnie gospodarstwa rolne. Według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku – w porównaniu do wyniku Spisu w 2002 roku- liczba gospodarstw o powierzchni 50hektarów i więcej (określane są mianem największych) wzrosła o 34%. Udział gospodarstwa znajdujące się w grupie obszarowej 20-50ha utrzymały się na podobnym poziomie. Nie odnotowano większych zmian. Jednocześnie zaobserwowano wyraźny spadek gospodarstw najmniejszych (o powierzchni 0-5 ha), aż o 25%. Choć struktura rolna stopniowo poprawia się to nadal sporą grupę tworzą gospodarstwa małe, które nie są w stanie zapewnić wystarczających dochodów swojej rodzinie.

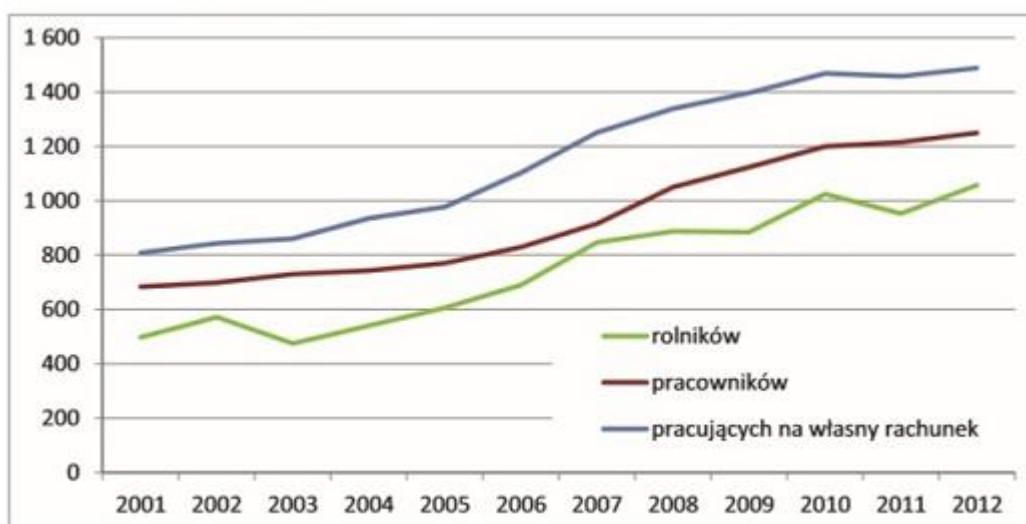
Obecnie gospodarstwa rolne w Polsce wytwarzają produkcję, której wartość globalna plasuje nasz kraj na siódmym miejscu w Unii Europejskiej za Francją, Niemcami, Włochami, Hiszpanią, Wielką Brytanią i Holandią. W 2013 roku polskie użytki rolne stanowiły 8,8 % obszarów rolniczych Unii Europejskiej. Większym odsetkiem Ziemi pochwalić się mogą: Francja - 16,1%; Hiszpania – 13,6%; Wielka Brytania – 9,6% oraz Niemcy 9,3%. Aktualnie Polska jest liderem w Europie w produkcji jabłek, pszenżyta, i czarnej porzeczki. Jest także drugim producentem pieczarek, żyta, ziemniaków i borówek. Wzrost wielkości produkcji rolniczej po wejściu do Unii Europejskiej związany jest z wyraźnym wzrostem nakładów inwestycyjnych. Istotnym elementem jest nowa technologia stosowana w produkcji rolniczej (*Polski sektor rolno-żywnościowy i obszary wiejskie po 10 latach członkostwa w UE-przeгляд najważniejszych zmian, 2014*).

Rys. 1. Nakłady inwestycyjne w rolnictwie i łowiectwie z podziałem na ich rodzaj (ceny bieżące w mln zł)

źródło: opracowanie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na podstawie GUS

Po akcesji nastąpiły pozytywne zmiany na obszarach wiejskich. Dysproporcja między dochodami rolników a innych grup zawodowych maleje. Wspomniany wcześniej wzrost cen produktów rolnych w Polsce spowodowany dobrą koniunkturą, dopłatami bezpośrednimi oraz dobrą polityką rozwoju obszarów wiejskich, spowodowały wyraźny wzrost dochodów z działalności rolniczej. Na poniższym wykresie zostało przedstawione porównanie dochodów rozporządzalnych w gospodarstwach domowych rolników, pracowników oraz pracujących na własny rachunek (w zł, w przeliczeniu na 1 osobę)

Rys. 2. Dochody rozporządzane w gospodarstwach domowych

Źródło: IERiGŻ na podstawie GUS

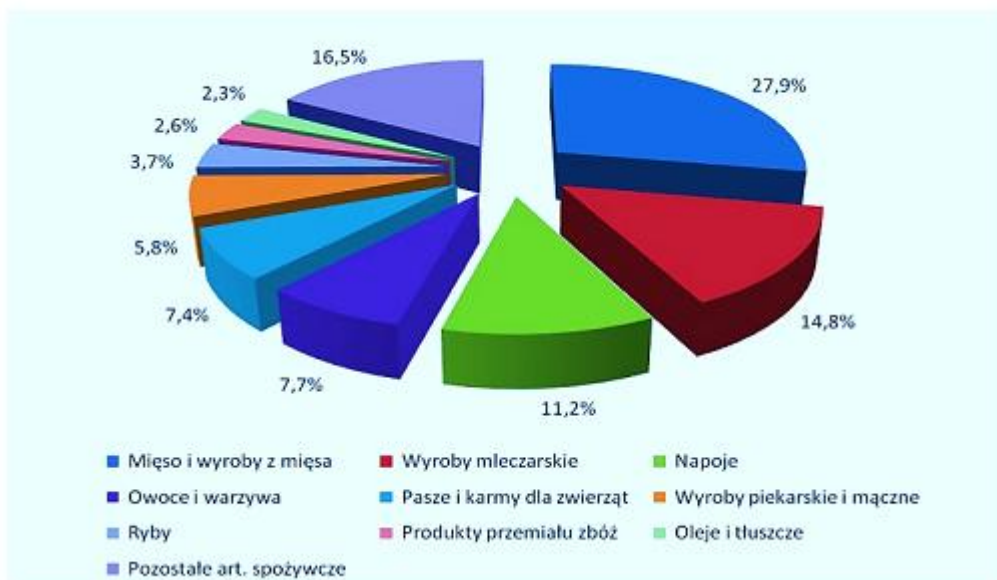
Sektor spożywczy stał się kluczowym dla polskiej gospodarki. Zarówno ze względu na wielkość zatrudnienia, jak i wielkość sprzedaży oraz udział w handlu zagranicznym. Nieustannie rośnie wartość produkcji sprzedanej tego sektora: w 2012 roku wyniosła ona 204,6 mld zł. Największy udział w strukturze sprzedaży sektora spożywczego ma niezmiennie sektor mięsny - 27,9 % oraz sektor pozostałych artykułów przemysłowych (16,5%).

Dużą szansą dla polskiej gospodarki jest wejście na krajowy rynek międzynarodowych koncernów spożywczych. Firmy z udziałem zagranicznego kapitału odegrały znaczącą rolę w procesie modernizacji oraz przebudowy gospodarki. Zagraniczne inwestycje mają pozytywny wpływ na rynek pracy.

Po 10 latach funkcjonowania w Unii Europejskiej zdecydowanie poprawiła się opłacalność produkcji polskich firm w produkcji. Główną przyczyną tego zjawiska jest zwiększenie eksportu. Dostęp do dużego, rozwiniętego rynku europejskiego oraz szybko wzrost eksportu żywności produkowanej w Polsce wpłynęło na poprawienie i umocnienie pozycji polskich producentów spożywczych.

Tak dobre wyniki są z całą pewnością zasługą stosowania nowoczesnych technologii przetwórczych oraz wysokiej jakości surowców. Istotnym elementem jest także produkcja tradycyjnych wyrobów powstających w oparciu o oryginalne receptury. Lista polskich tradycyjnych produktów nieustannie się wydłuża i cieszy się zainteresowaniem zagranicznych konsumentów. Sukces eksportowy jest silnie związany ze zmodernizowanym rolnictwem i całym sektorem przetwórczym, które na poziomie nowoczesności wyprzedzają wiele krajów Unii Europejskiej (NURZYŃSKA, POCZTA, 2014, s. 21, 85-115).

Wsparcie jest udzielane także producentom żywności w ramach branżowych kampanii promocyjno - informacyjnych z unijnego mechanizmu „wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych”. Celem tych działań jest wsparcie i wzmocnienie pozycji wspólnotowych artykułów żywnościowych na rynku globalnym.

Rys. 3. Struktura sprzedaży polskiego sektora spożywczego w 2012 roku. Na podstawie przychodów sprzedażowych przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 49 osób

źródło: Departament Informacji Gospodarczej

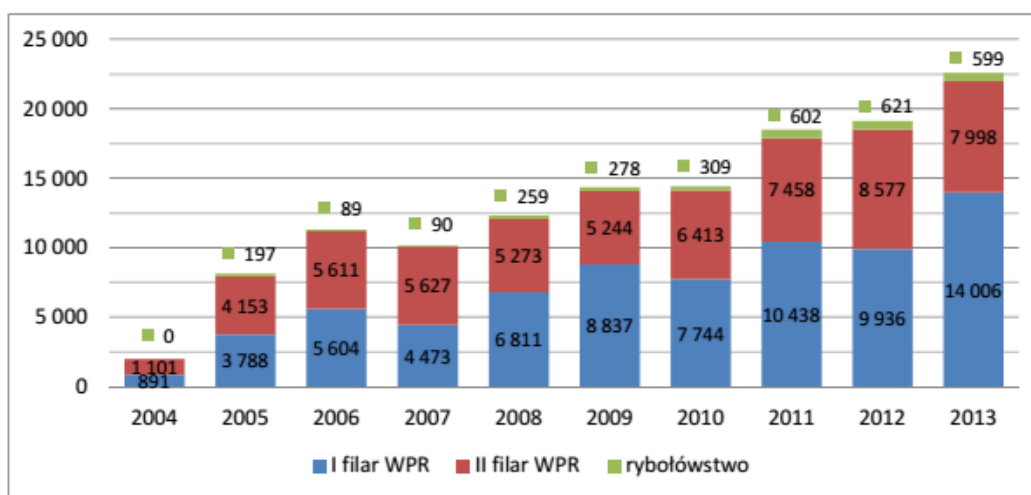
Przed przystąpieniem do Unii Europejskiej duża ilość zakładów w Polsce nie spełniała wymogów higienicznych i norm weterynaryjnych, które zostały określone w przepisach unijnych. Było oczywiste, że wiele firm nie zdoła sprostać tym wymaganiom przed akcesją do Unii. W ramach negocjacji akcesyjnych ustalono tzw. okresy przejściowe na przeprowadzenie dostosowań dla w/w firm⁶. Z ogólnej liczby prawie 500 zakładów, które otrzymały procesy przejściowe, w 2014 roku działało 54% z nich. Trzydzieści zakładów uległo przeklasyfikowaniu. Z powodu braku dostosowania zakładu do wymogów unijnych zamknięto aż 81 z nich.

Począwszy od wejścia do Unii Europejskiej w Polsce ważnym czynnikiem wzmacniającym procesy rozwoju w polskiej gospodarce są transfery z budżetu Unii Europejskiej, które w okresie od 1 maja 2004 roku do 28 lutego 2014 roku wyniosły 94,3 mld euro. Jednocześnie trzeba podkreślić, że w w/w okresie Polska jako członek Unii Europejskiej wpłacała do budżetu unijnego składki członkowskie w wysokości 32,2 mld euro. Do budżetu zostało wpłacone także 142 mld euro tytułem zwrotu środków.

Podsumowując, saldo transferów finansowych wyniosło 62 mld euro. Na większość tych transferów składają się przede wszystkim środki związane z polityką spójności oraz wspólną polityką rolną. Pierwsze lata w Unii Europejskiej pokazały, że rolnicy stali się grupą społeczną, która najszybciej mogła zacząć korzystać ze wsparcia wspólnotowego. Warto wspomnieć, że obok

⁶W załączniku do polskiego traktatu akcesyjnego wymienia się jakie zakłady otrzymały czas na dostosowanie wymogów unijnych, ze wskazaniem braków oraz ostatecznym terminem na ich dostosowanie.

bezpośredniego wsparcia z budżetu unijnego, jest równoczesny wzrost wydatków na rolnictwo z budżetu krajowego. (*Polski sektor rolno-żywnościowy i obszary wiejskie po 10 latach członkostwa w UE-przegląd najważniejszych zmian, 2014*)

Rys.4. Środki Unii Europejskiej wykorzystane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i Rybołówstwa w latach 2004-2013 (mln zł)

Źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Od momentu przystąpienia Polski do UE, do 31 grudnia 2013 roku w ramach Wspólnej Polityki Rolnej Polska otrzymała 34 mld euro. Niecałe 44% tej kwoty stanowiły środki na płatności bezpośrednie. W Polsce płatności te realizowane są corocznie i trafiają do blisko 1,4 mln rolników. Warunkiem otrzymania pełnych płatności bezpośrednich przez rolników jest przestrzeganie określonych reguł w uprawie i hodowli, które oparte są na aktualnych przepisach unijnych. Mają na celu ochronę środowiska oraz dobrostan zwierząt. W o wiele mniejszym stopniu polskie rolnictwo jest wspierane przez środki budżetowe związane z interwencjami na rynkach rolnych. Było to nieco ponad 4%, jakie trafiły do 31 grudnia 2014 roku do Polski w związku z wydatkami związanymi z Wspólną Polityką Rolną. Przez 6 pierwszym lat uczestnictwa w Unii Europejskiej na rynku zbóż zakupiono interwencyjnie 2136,6 tysięcy ton zbóż. Po roku 2010 zakupy interwencyjnie nie były realizowane ze względu na korzystną sytuację rynkową. Na rynku cukru Agencja Rynku Rolnego w latach 2005-2007 interwencyjnie zakupiła 213 ton cukru, zdjętego z rynku w latach 2005-2006.

W ramach środków dotyczących interwencji rynkowych ujmowane są także wydatki związane z programem dystrybucji żywności wśród najuboższych mieszkańców krajów Unii

Europejskiej. Jest to bardzo istotna kwestia z punktu widzenia społecznego. W latach 2004-2013 tą pomocą objętych zostało corocznie do trzech milionów osób.

Pierwszym unijnym programem wspierającym rozwój wsi, który został rozpoczęty jeszcze przed akcesją, był tzw. Program Operacyjny SAPARD. Umożliwił unowocześnienie zakładów przetwórczych, poprawę jakości oraz bezpieczeństwa produkowanej żywności. Także uruchomił poważne inwestycje modernizujące gospodarstwa role. W ramach działań programu poprawiony został stan infrastruktury na wsi w zakresie gospodarki rolnej i ściekowej, stanu dróg oraz gospodarki odpadami. Zainteresowanie programem było bardzo duże. Liczba złożonych wniosków przekraczała dostępne środki. Z tego powodu podjęto decyzję, aby zwiększyć budżet programu wykorzystując np. część środków z Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (DOMAGAŁA 2008, s.135).

Kolejnym programem był PROW. Spośród wszystkich programów realizowanych z funduszy europejskich, miał on największy budżet, aż 13,7 mld euro. Ponad połowę środków z programu wydano na działania związane z ochroną środowiska, mniejsza część przeznaczono na działania inwestycyjne. Dużą część środków z programu przeznaczono na wsparcie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania.

W ramach realizacji PROW na lata 2007-2013 osiągnięto następujące efekty:

- zmodernizowano prawie 43 tysiące gospodarstw rolnych;
- zalesiono powierzchnię ponad 32 tysiące hektarów;
- przeprowadzono ponad 8 tysięcy szkoleń dla rolników i posiadaczy lasów;
- ponad 23 tysiące młodych rolników otrzymało jednorazowe wsparcie w wysokości 75 tysięcy złotych(na początku wdrażania programu kwota ta wynosiła 50 tysięcy złotych) w związku z rozpoczęciem samodzielnego prowadzenia gospodarstwa;
- wybudowano ponad 15 tysięcy kilometrów sieci wodociągowej i kanalizacyjnej; wybudowano ponad 420 oczyszczalni ścieków; utworzono system zbioru, segregacji i wywozu odpadów komunalnych, który umożliwia zagospodarowanie blisko 246 ton śmieci
- ponad dwanaście tysięcy osób (rolników lub członków ich rodzin) podjęło działalność pozarolniczą⁷

⁷Program Rozwoju Obszarów Wiejskich <http://www.prow.sbr.pl/index,5,75,pl.html> (dostęp: 04.05.2015)

2.2 Perspektywy rozwoju rolnictwa w Polsce w uwzględnieniu wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej

W latach 2007-2013 budżet Unii Europejskiej dla Polski na Wspólną Politykę Rolną wyniósł 28,6 mld euro w cenach bieżących. Zastosowanie cen bieżących jest podejściem właściwym, ponieważ w cenach bieżących właśnie są wypłacane środki z WPR, a także kwoty wsparcia dla rolników.

Aktualnie przewidywany budżet na Wspólną Politykę Rolną na lata 2014-2020 wyniesie 32,1 mld euro. Nowa perspektywa finansowa pozwoli Polsce uzyskać aż około 12% więcej unijnych środków na rolnictwo niż w latach poprzednich tj.: 2007-2013. Polska jest największym beneficjentem środków na II filar WPR, a także na politykę spójności. W zakresie dopłat bezpośrednich zajmuje 6 miejsce, przed nami znalazły się takie państwa jak: Francja, Niemcy, Hiszpania, Włochy oraz Wielka Brytania.

Dla szeroko pojętego rozwoju obszarów wiejskich ważne znaczenie ma sytuacja, że Polska uzyskuje z unijnego budżetu najwyższe środki łącznie na wszystkie polityki UE. Ma to stabilizujący wpływ na sytuację gospodarczą kraju oraz rozwój rolnictwa. Nieustannie rozwój rolnictwa i wsi będzie wspierany z budżetu krajowego. Wysokość wsparcia określana jest corocznie w ustawach budżetowych.

Mówiąc o perspektywach Wspólnej Polityki Rolnej na kolejne lata warto skupić się na projekcie PROW na lata 2014-2020. Program został opracowany na podstawie przepisów Unii Europejskiej, a w szczególności na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Program jest wkomponowany w system polityki rozwoju kraju. Najistotniejszymi celami tego programu będzie wzrost konkurencyjności rolnictwa z uwzględnieniem celów środowiskowych. Dodatkowymi celami zaplanowanymi do realizacji na lata 2014-2020 jest zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi, działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Łączne środki przeznaczone na realizację Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na w/w lata wyniosą 13 513 295 000 euro.

PROW 2014-2020 opiera się na realizacji sześciu fundamentalnych priorytetów tj:

1. Ułatwienie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich;
2. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej;
3. Wzmacnianie i ochrona ekosystemów zależnych od leśnictwa i rolnictwa;
4. Przechodzenie na gospodarkę niskoemisyjną oraz efektywne gospodarowanie odpadami;
5. Większe włączanie społeczeństwa, promowanie rozwoju gospodarczego oraz ograniczanie

ubóstwa;

6. Promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie oraz poprawa organizacji łańcucha żywnościowego⁸.

Pomoc finansowa ze środków PROW zostanie skierowana głównie do sektora rolniczego, który wymaga znacznego i odpowiednio ukierunkowanego wsparcia. Głównym celem planowanych w programie instrumentów pomocy finansowej będzie rozwój gospodarstw rolnych, a co za tym idzie premie dla młodych rolników czy restrukturyzacja gospodarstw.

Do dalszego rozwoju sektora rolnego przyczynią się instrumenty pomocy finansowej tj.: transfer wiedzy i innowacji i doradztwo. Nowym instrumentem mającym na celu wsparcie wdrożenia innowacji w tym sektorze będzie współpraca. Działaniem, o którym warto wspomnieć będzie rolnictwo ekologiczne, którego celem jest wzrost rynkowej produkcji ekologicznej. Przedsięwzięcia i działania z zakresu ochrony środowiska i zachowania bioróżnorodności będą finansowane w ramach działań rolnośrodowiskowo - klimatycznych.

Biorąc pod uwagę wzrost znaczenia sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich dla rozwoju kraju Rada Ministrów w dniu 25 kwietnia 2012 roku przyjęła „Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020”. Dokument określa kierunki rozwoju, zakłada poprawę jakości życia na obszarach wiejskich, efektywne wykorzystywanie potencjału i zasobów. Strategia jest spójna z obecnymi kierunkami rozwoju Unii Europejskiej, które zostały określone w Strategii „Europa 2020”. W budżecie Unii Europejskiej na lata 2014-2020 Polska na realizację Wspólnej Polityki Rolnej otrzyma 32.1 mld euro. Będzie to około 12% więcej niż w latach 2007-2013⁹.

⁸Agencja Restrukturyzacji i Rozwoju <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2014-2020.html> (dostęp: 05.05.2015)

⁹Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020> (dostęp: 15.05.2015)

Poziom regionalny	Poziom krajowy
<ul style="list-style-type: none"> • zadania z zakresu gospodarki wodnej (retencja i zapobieganie powodziom: jazy, zastawki, zbiorniki, stopnie wodne) • projekty rewitalizacji społecznej i infrastrukturalnej obszarów wiejskich w tym np. obszarów po PGR • rozwój przedsiębiorczości, w tym reorientacja zawodowa rolników i członków ich rodzin • gospodarka wodno-ściekowa (w ramach Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych) • dostępność i jakość usług publicznych (w tym np.: zdrowotnych, na rzecz rodzin, niepełnosprawnych oraz osób starszych) 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (w tym w ramach Inicjatywy dla Młodych YEI - szkolenia i pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej przez młodych); • budowa infrastruktury Internetu szerokopasmowego; • rozwój odnawialnych źródeł energii; • rozwój infrastruktury energetycznej; • ochrona środowiska

Rys.5. Przykładowe zadania zaproponowane dla polityki spójności na obszarach wiejskich w latach 2014-2020

źródło: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

PODSUMOWANIE

Podsumowując, należy pamiętać slogan, często powtarzany przed wejściem polski do Unii Europejskiej : Wspólna Polityka Rolna to ruchomy cel. Wchodząc w struktury UE nie było do końca wiadomo , jaki będzie kształt WPR. Dlatego Wspólna Politykę Rolną należy traktować jako nieustannie zmieniający się zestaw regulacji , któremu trzeba zapewnić możliwość szybkiego dostosowania się do zmieniających się warunków nie tylko na rynkach rolnych , ale także w ich otoczeniu.

Przed przystąpieniem państwa Polskiego do Unii Europejskiej istniało wiele obaw, że polska gospodarka nie będzie w stanie sprostać unijnym wymaganiom oraz, że nie będzie wystarczająco konkurencyjna. Rolnicy bali się, że polski rynek zostanie zasypany zagranicznymi produktami, przez co będą zmuszeni ograniczyć produkcję co niestety wiązałoby się z mniejszym dochodem. Znaczna ilość producentów posiadających nowoczesny sprzęt na europejskim rynku budziła w polskich rolnikach strach . Wszystkie te obawy nie sprawdziły się (JUDZIŃSKA, ŁOPACIUK, 2011, s. 60-66).

Akcesja Polski do Unii Europejskiej oznaczała istotną zmianę ekonomiczną dla rolnictwa. Włączenie polskiej gospodarki na europejski rynek przedstawiło silną pozycję konkurencyjną polskiego sektora rolno – żywnościowego. Nastąpiło znaczne przyśpieszenie procesów modernizacji i restrukturyzacji rolnictwa. Co za tym idzie, stopniowo zaczęły poprawiać się standardy jakości życia rolników i ich rodzin.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej wiązało się także z dostępem do środków finansowych z budżetu UE, jednocześnie aby je uzyskać, polskie przedsiębiorstwa musiały spełniać liczne standardy i wymogi. Sprostanie wszystkim wymaganiom nie obyło się bez kosztów i wyrzeczeń. Jak wiadomo dochody z działalności rolniczej stale rosły, jednocześnie wrastały także koszty produkcji.

Bilans członkostwa Polski w Unii Europejskiej, korzystanie z funduszy w ramach Wspólnej Polityki Rolnej oraz innych programów, zdecydowanie wychodzi dodatnio. Polska została doceniona na rynku europejskim i stała się ważnym producentem rolnym. Od momentu akcesji udział w handlu zagranicznym artykułami rolno – spożywczymi stale rośnie. Na przełomie 10 lat (2003-2013) eksport rolno – spożywczy wzrósł pięciokrotnie, natomiast import niemal czterokrotnie. Nastąpiło znaczne unowocześnienie rolnictwa. Ma to związek także z poprawą sytuacji dochodowej rolników i ich rodzin.

Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na polskie rolnictwo nie budzi żadnych wątpliwości. Wynika to przede wszystkim z wcześniej już wspomnianych dopłat bezpośrednich. Wsparcie bezpośrednie jest instrumentem, z którego korzysta około 70%-90% gospodarstw powyżej 1

hektara. Duży wpływ mają także instrumenty wspierające modernizację rolnictwa. Mimo, że grono odbiorców tych programów pozostaje raczej ograniczone, to po wejściu do Unii Europejskiej nastąpił zauważalny postęp technologiczny w rolnictwie. Niemniej jednak, wsparcie płynące z programu Wspólnej Polityki Rolnej przyczyniło się do wzrostu aktywności inwestycyjnej rolników.

BIBLIOGRAFIA

DOMAGAŁA A., 2008, *Integracja Polski z Unią Europejską*, WAIP, Warszawa.

GUBA W., PISKORZ W., 2002, *Implikacje reform Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej dla Polski*, URZĄD KOMITETU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ, Warszawa

JUDZIŃSKA A., ŁOPACIUK W., 2011, *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na rolnictwo*, Warszawa

KOWALEWSKI P., TCHORKA G., GÓRSKI J., 2014, *Mechanizmy funkcjonowania strefy euro*, NBP, Warszawa

NURZYŃSKA I., POCZTA W., 2014, *Polska wieś 2014 Raport o stanie wsi*, SCHOLAR, Warszawa

REMBISZ W., 2004, *Rynki rolne, funkcjonowanie, regulacje i interwencja a informacja*, Warszawa

SZUMSKI S., 2007, *Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej*, WAIP, Warszawa

Agencja Restrukturyzacji i Rolnictwa. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wspolna-polityka-rolna/czym-jest-wspolna-polityka-rolna.html> (dostęp: 24.04.2015)

Agencja Restrukturyzacji i Rozwoju <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2014-2020.html> (dostęp: 05.05.2015)

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020> (dostęp: 15.05.2015)

Parlament Europejski, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_5.2.1.pdf (dostęp: 25.04.2015)

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich <http://www.prow.sbrr.pl/index,5,75,pl.html> (dostęp: 04.05.2015)

Polski sektor rolno-żywnościowy i obszary wiejskie po 10 latach członkostwa w UE-przeгляд najważniejszych zmian, 2014

Traktat Rzymski, 1957

SPIS RYSUNKÓW

Rys. 1. Nakłady inwestycyjne w rolnictwie i łowiectwie z podziałem na ich rodzaj (ceny bieżące w mln zł).....	15
Rys. 2. Dochody rozporządzane w gospodarstwach domowych.....	15
Rys. 3. Struktura sprzedaży polskiego sektora spożywczego w 2012 roku. Na podstawie przychodów sprzedażowych przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 49 osób	17
Rys. 4. Środki Unii Europejskiej wykorzystane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej i Rybołówstwa w latach 2004-2013 (mln zł).....	18
Rys. 5. Przykładowe zadania zaproponowane dla polityki spójności na obszarach wiejskich w latach 2014-2020.....	22